ПРОБЛЕМИ И ОСОБЕНОСТИ НА РАЗСЛЕДВАНЕТО, ПРЕСЛЕДВАНЕТО И СЪДЕБНИТЕ ПРОИЗВОДСТВА ПО ДЕЛА ЗА ОРГАНИЗИРАНА ПРЕСТЪПНОСТ И СВЪРЗАНИТЕ С НЕЯ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ ОТ КОМПЕТЕНТНОСТТА НА СПЕЦИАЛИЗИРАНИТЕ ЗВЕНА

Автор: доц. д-р Ралица Илкова
Рецензент: доц. д-р Ива Пушкарова

Анализът на процесуалните аспекти на дейността на специализираните звена за противодействие на организираната престъпност и корупцията по високите етажи на властта – специализираните прокуратури и специализираните наказателни съдилища, се предпоставя от две основни изходни положения.

Първо, процесуалният регламент, въз основа на който осъществяват правомощията си специализираните звена, не се отличава съществено от този, установен за общите прокуратури и съдилища – положение, което следва безусловно да се адмирира, доколкото законодателят е склонен да създава рестриктивни особени правила. След поредица от законодателни реформи[1] и произнасяне на Конституционния съд на Република България[2], спецификите, визирани в Глава тридесет и първа „а“ от Наказателнопроцесуалния кодекс (НПК)[3], озаглавена „Особени правила за разглеждане на дела, подсъдни на специализираните наказателни съдилища“, понастоящем касаят единствено подсъдността на определена категория дела[4] и разпределението на делата между органите на досъдебното производство, както и някои въпроси на съдебната фаза на производството, но по същество не обуславят по-различен процесуален регламент за разглеждане на делата от този, установен за общите съдилища.

Правилата за разкриване, разследване и доказване на извършените престъпления и за разглеждане на образуваните наказателни дела, в т.ч. и тези за организирана престъпност и корупция, са регламентирани в Наказателнопроцесуалния кодекс (НПК)[5].

До 2011 г. Наказателнопроцесуалният кодекс не съдържаше специални правила за образуване,

[1] Вж. ЗИДНПК, обн., ДВ, бр. 13 от 2011 г., бр. 61 от 2011 г., бр. 19 от 2012 г., бр. 42 от 2015 г., бр. 63 от 2017 г.

[2] Вж. Решение № 10 на КС от 2011 г. – обн., ДВ, бр. 93 от 2011 г., с което бяха обявени за противоконституционни разпоредбата на чл. 411, ал. 4 от НПК, която предвиждаше, че когато срещу едно и също лице е повдигнато обвинение за няколко престъпления, едно от които е подсъдно на специализирания наказателен съд, делото за всички престъпления е подсъдно на този съд и тази на чл. 411д, ал. 3 от НПК, съгласно която „участниците в процеса са длъжни да се явяват в съдебното заседание независимо от призоваването им пред други съдилища или органи на досъдебното производство“.

[3] Обн., ДВ, бр. 86 от 28.10.2005 г., посл. изм., ДВ, бр. 7 от 19.01.2018 г.

[4] В тази насока се очаква и произнасяне на Конституционния съд по конституционно дело № 12/2017 г., образувано по искане на Висшия адвокатски съвет за обявяване за противоконституционни на редица текстове от НПК, в т.ч. и разпоредбата на чл. 411а, ал. 1, т. 4 от НПК, с която в компетентност на специализираните звена се придадоха и делата за корупционни престъпления по високите етажи на властта.

[5] Обн., ДВ, бр. 86 от 28.10.2005 г., посл. изм., ДВ, бр. 7 от 19.01.2018 г.

разглеждане и решаване на делата за организирана престъпност. Релевантни към тази категория дела бяха всички процесуални институти, регламентирани в процесуалния закон, а онези с най-голямо значение за противодействието на организираната престъпност бяха разпоредбите относно ползването на специални разузнавателни средства (чл. 172 – 177 от НПК[6]) и тези, уреждащи възможността в съдебната фаза на производството да се ползват събраните в досъдебната фаза гласни доказателствени средства, при определени предпоставки и независимо от становището на страните[7].

През 2011 г., със създаването на новата Глава тридесет и първа „а“, озаглавена „Особени правила за разглеждане на дела, подсъдни на специализираните наказателни съдилища“ в Част пета „Особени правила“ от НПК[8], бяха регламентирани специални процесуални правила за функциониране на новосформираните специализирани звена за противодействие на организираната престъпност – специализираните прокуратури и специализираните наказателни съдилища (в чл. 411а – 411е от НПК). С посочените правила се регламентираха подсъдността[9] и подследствеността[10] на делата, образувани за

[6] Вж. и разпоредбите на ЗСРС, които кореспондират с тези на НПК.

[7] Вж. чл. 281 НПК, ред., ДВ, бр. 32 от 2010 г.

[8] Вж. ЗИДНПК, обн., ДВ, бр. 13 от 2011 г, в сила от 01.01.2012 г., изм., ДВ, бр. 61 от 2011 г.

[9] Съгласно чл. 411а НПК (нов - ДВ, бр. 13 от 2011 г., в сила от 01.01.2012 г., изм. - ДВ, бр. 61 от 2011 г.), „(1) На специализирания наказателен съд са подсъдни делата за престъпления по чл. 321 и чл. 321а от Наказателния кодекс.
(2) (Изм. - ДВ, бр. 61 от 2011 г.) На специализирания наказателен съд са подсъдни и делата за престъпления по чл. 116, ал. 1, т. 10, чл. 131, ал. 1, т. 8, чл. 142, ал. 2, т. 6 и 8, чл. 142а, ал. 2, предложение второ, чл. 143, ал. 2, чл. 143а, ал. 3, чл. 144, ал. 3, предложение второ, чл. 155, ал. 5, т. 1, чл. 156, ал. 3, т. 1, чл. 159, ал. 5, чл. 159г, предложение второ, чл. 162, ал. 3, предложение първо и ал. 4, чл. 195, ал. 1, т. 9, чл. 199, ал. 1, т. 5, чл. 208, ал. 5, предложение първо, чл. 213а, ал. 2, т. 5 и ал. 3, т. 3, чл. 214, ал. 2, т. 1 и 2, чл. 216, ал. 5, предложение трето, чл. 235, ал. 4, предложение първо, чл. 242, ал. 1, буква "ж", чл. 253, ал. 3, т. 1, предложение второ, чл. 256, ал. 2, предложение второ, чл. 278а, ал. 3, предложение трето, чл. 280, ал. 2, т. 5, чл. 282, ал. 4, чл. 330, ал. 2, т. 4, чл. 337, ал. 2 и 3, чл. 339, ал. 2 и 3, чл. 346, ал. 6, предложение първо и второ, чл. 354а, ал. 2, т. 1, чл. 354б, ал. 2 - 4, чл. 354в, ал. 2 - 4 и чл. 356б от Наказателния кодекс.
(3) На специализирания наказателен съд са подсъдни и делата за престъпленията по ал. 1 и 2, извършени в чужбина.
(4) (Обявена за противоконституционна с РКС № 10 от 2011 г. - ДВ, бр. 93 от 2011 г.) Когато срещу едно и също лице е повдигнато обвинение за няколко престъпления, едно от които е подсъдно на специализирания наказателен съд, делото за всички престъпления е подсъдно на този съд.
(5) (Доп. - ДВ, бр. 19 от 2012 г., в сила от 06.03.2012 г.) Когато две или повече дела за различни престъпления или срещу различни лица имат връзка помежду си, те се обединяват, ако правилното им изясняване налага това. Когато някое от делата е подсъдно на специализирания наказателен съд, обединеното дело се разглежда от него.
(6) (Нова - ДВ, бр. 19 от 2012 г., в сила от 06.03.2012 г.) Когато е повдигнато обвинение за две или повече престъпления, които имат връзка помежду си и някое от тях е от посочените в ал. 1, 2 или 3, делото за всички престъпления е подсъдно на специализирания наказателен съд.
(7) (Предишна ал. 6 - ДВ, бр. 19 от 2012 г., в сила от 06.03.2012 г.) Когато едно дело е подсъдно на специализирания наказателен съд и на военния съд, то се гледа от военния съд.“
Съгласно чл. 411б (Нов - ДВ, бр. 13 от 2011 г., в сила от 01.01.2012 г., изм. - ДВ, бр. 61 от 2011 г.), „Делата, решени от специализирания наказателен съд, се разглеждат като въззивна инстанция от апелативния специализиран наказателен съд, а като касационна инстанция - от Върховния касационен съд, който разглежда и исканията за възобновяване на делата на специализирания наказателен съд.“

[10] Съгласно чл. 411в (Нов - ДВ, бр. 13 от 2011 г., в сила от 01.01.2012 г., изм. - ДВ, бр. 61 от 2011 г.), „(1) Органи на досъдебното производство по дела, подсъдни на специализирания наказателен съд, са прокурорът от специализираната прокуратура и разследващите органи.
(2) (Изм. и доп. - ДВ, бр. 93 от 2011 г., в сила от 01.01.2012 г., доп. - ДВ, бр. 52 от 2013 г., в сила от 14.06.2013 г.) Разследващи органи по дела, подсъдни на специализирания наказателен съд, са следователите в следствения отдел в специализираната прокуратура, разследващите полицаи, определени със заповед на министъра на вътрешните работи, разследващите агенти, определени със заповед на председателя на Държавна агенция „Национална сигурност“ и разследващите митнически инспектори, определени със заповед на министъра на финансите по предложение на директора на Агенция „Митници“.

престъпления, извършени в рамките на дейността на престъпни сдружения, както и специалните правила за работа на прокурора и съда по тази категория дела[11].

Със свое Решение № 10 от 2011 г., обн., ДВ, бр. 93 от 2011 г., Конституционният съд на Република България обяви за противоконституционна разпоредбата на чл. 411, ал. 4 от НПК, която предвиждаше, че когато срещу едно и също лице е повдигнато обвинение за няколко престъпления, едно от които е подсъдно на специализирания наказателен съд, делото за всички престъпления е подсъдно на този съд[12]. За противоконституционна беше обявена и разпоредбата на чл. 411д, ал. 3 от НПК, съгласно която „участниците в процеса са длъжни да се явяват в съдебното заседание независимо от призоваването им пред други съдилища или органи на досъдебното производство“[13].

[11] Съгласно чл. 411г (Нов - ДВ, бр. 13 от 2011 г., в сила от 01.01.2012 г., изм. - ДВ, бр. 61 от 2011 г.), „Прокурорът осъществява правомощията си по чл. 242, ал. 1 и 2 в срок до 15 дни от получаване на делото.“

Съгласно чл. 411д (Нов - ДВ, бр. 13 от 2011 г., в сила от 01.01.2012 г., изм. - ДВ, бр. 61 от 2011 г.), „(1) Делата, подсъдни на специализирания наказателен съд, се разглеждат в състав на съда, съгласно чл. 28.

(2) След образуване на делото председателят на съда определя съдия-докладчик, който насрочва делото за разглеждане в открито съдебно заседание или упражнява правомощията си по чл. 249 - 251 в срок не по-дълъг от 15 дни.

(3) (Обявена за противоконституционна и несъответна на чл. 6, ал. 1 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи с РКС № 10 от 2011 г. - ДВ, бр. 93 от 2011 г.) Участниците в процеса са длъжни да се явяват в съдебното заседание независимо от призоваването им пред други съдилища или органи на досъдебното производство.

(4) При неявяване на свидетел или вещо лице по неуважителна причина същият се довежда принудително за следващия заседателен ден, определен от съда.“

[12] Цитираната разпоредба беше обявена за противоконституционна по съображения, че „…е несъвместима с идеята за създаване на специализиран наказателен съд по материя, а не по субект. Оспорената разпоредба обективно създава условия специализираният наказателен съд да разглежда дела за всички престъпления по Наказателния кодекс без никаква връзка между тях, освен идентичност на престъпния субект, включително ако извършеното престъпление извън обхвата на чл. 411а НПК е по-тежко. Съвкупността от престъпления не обуславя винаги обединяване на делата, защото остават приложими общите правила за групиране на влезлите в сила присъди, постановени от различни съдилища, по предвидения процесуален ред в чл. 39 НПК и при спазване на изискванията по чл. 23-25 НК. Разглеждането на други дела за други престъпления би направило от специализирания наказателен съд общ съд, което противоречи на наименованието на новосъздадения съд и на целта от създаването му. Ако се допусне това, на специализирания наказателен съд ще се придаде качеството на общ съд в противоречие на чл. 119 от Конституцията и ще се наруши принципа за правовата държава по чл. 4, ал. 1 от основния закон“.

[13] Съгласно РКС „Явяването на участниците в процеса в съдебното заседание пред специализирания наказателен съд е важно за обществото с оглед характера на делата, подсъдни на този съд, защото престъпленията на организираната престъпност са с висока обществена опасност. Наказателните дела, свързани с организираната престъпност, наистина са специфични, но общественият интерес от своевременното им приключване не винаги надвишава обществения интерес от приключването на други дела. В наказателно-правната област престъпленията, включени в предметната компетентност на специализирания наказателен съд, не са винаги с най-висока степен на обществена опасност спрямо останалите правонарушения, като например подсъдни на окръжните съдилища остават делата за държавна измяна, диверсия и вредителство, тежко наказуемите убийства по чл. 116 НК /с изключение на тези по т. 10/ и т.н. С по-значим обществен интерес могат да се окажат граждански, търговски или административни дела, които по силата на оспорената разпоредба, трябва да бъдат пренебрегнати от участниците в процеса в интерес на дело в специализирания наказателен съд. Не по-малко важни за участниците в процеса и за обществото са делата, за които законодателят е предвидил да се разглеждат в съкратени срокове като бързи производства.

Предвиденото в чл. 411д, ал. 3 НПК приоритетно явяване в специализирания наказателен съд неминуемо ще доведе до затруднения в работата на други съдилища и на органите на досъдебната фаза, както и до отлагане на дела на това основание, в резултат на което ще се стигне до неоправдано забавяне на дела. Участниците по тези дела могат да бъдат най-различни: обвиняеми, в т.ч задържани, пострадали от престъпления, ищци или ответници по граждански и търговски дела, жалбоподатели по административни дела и пр. Не съществува законова причина разглеждането на всичките тези дела да бъде забавено, независимо от положените усилия от решаващия съд, и те да не приключат в разумен

През 2015 г. уредбата на правилата за разглеждане на делата, подсъдни на специализираните наказателни съдилища беше реформирана, като беше променена предметната компетентност на Специализирания наказателен съд, и беше отменена специалната разпоредба, предвиждаща прокурорът да осъществява правомощията си по чл. 242, ал. 1 и 2 в срок до 15 дни от получаване на делото – обект на редица критики в обществото пространство.

Поредната реформа на процесуалните правила за работа на специализираните институции беше осъществена с влизане в сила на ЗИДНПК, обн., ДВ, бр. 63 от 2017 г. – в сила от 05 ноември 2017 г., с който предметната компетентност на специализираните съдилища отново беше разширена с включването на делата за корупционни престъпления „по високите етажи на властта“[14] и беше удължен

срок, както и да се затрудни ефективното упражняване на правото на защита по чл. 122, ал. 1 от Конституцията.

По горните съображения Конституционният съд счита, че оспореният чл. 411д, ал. 3 НПК е противоконституционен, защото създава привилегировано положение само на един съд за сметка на ограничаване правото, а в някои случаи и задължението, за явяване на страните пред другите органи на съдебната власт. Ограничаването на права в случая, съпоставено с постигането на друга конституционносъобразна цел, не е пропорционално, защото общественият интерес от своевременното приключване на делата за престъпления, извършени от организирани престъпни групи, не винаги надвишава обществения интерес от приключване на други дела. Оспорената разпоредба косвено създава предпоставки за нарушаване на правото на защита по чл. 56 от Конституцията и на реда за неговото ефективно упражняване по чл. 122, ал. 2 от Конституцията по отношение лицата, обвинени в извършване на престъпления, подсъдни на общите и военните съдилища.

Разпоредбата на чл. 411д, ал. 3 НПК не е в съответствие с чл. 6 КЗПЧОС, защото ще доведе до забавено разглеждане на други дела в останалите общи и специализирани съдилища и в органите на досъдебното производство, и до неприключването им в разумен срок по смисъла на цитираната разпоредба от международния договор.“

[14] Разпоредбата на чл. 411а, ал. 1 от НПК, в актуалната ѝ редакция, гласи: Чл. 411а. (Нов - ДВ, бр. 13 от 2011 г., в сила от 01.01.2012 г., изм. - ДВ, бр. 61 от 2011 г.) (1) (Изм. - ДВ, бр. 42 от 2015 г.) На специализирания наказателен съд са подсъдни делата за престъпления по:

1. глава първа от особената част на Наказателния кодекс;
2. член 321 и 321а от Наказателния кодекс;
3. (доп. - ДВ, бр. 101 от 2017 г.) член 116, ал. 1, т. 10, чл. 131, ал. 1, т. 8, чл. 142, ал. 2, т. 8, чл. 142а, ал. 2, предложение второ, чл. 143, ал. 2, предложение второ, чл. 143а, ал. 3, предложение второ, чл. 155, ал. 5, т. 1, чл. 156, ал. 3, т. 1, чл. 159, ал. 5, чл. 159г, предложение второ, чл. 162, ал. 3, предложение първо и ал. 4, чл. 195, ал. 1, т. 9, предложение второ, чл. 199, ал. 1, т. 5, чл. 208, ал. 5, предложение първо, чл. 213а, ал. 2, т. 5, предложение второ и ал. 3, т. 3, чл. 214, ал. 2, т. 1 и 2, чл. 235, ал. 4, предложение първо, чл. 242, ал. 1, буква "ж", чл. 253, ал. 3, т. 1, предложение второ, чл. 256, ал. 2, предложение второ, чл. 260а, ал. 7, т. 2, чл. 278а, ал. 3, предложение трето, чл. 280, ал. 2, т. 5, чл. 319б, ал. 5, т. 1, чл. 319д, ал. 3, предложение второ, чл. 330, ал. 2, т. 4, чл. 346, ал. 6, предложение второ, чл. 354а, ал. 2, т. 1, чл. 354б, ал. 2 - 4, чл. 354в, ал. 2 - 4 и чл. 356б, ал. 2 от Наказателния кодекс;
4. (нова - ДВ, бр. 63 от 2017 г., в сила от 05.11.2017 г.) член 201 - 205, 212, 212а, 219, 220, 224, 225б, 226, 250, 251, 253 - 253б, 254а, 254б, 256, 282 - 283а, 285, 287 - 289, 294, 295, 299, 301 - 307, 310, 311 и 313 от Наказателния кодекс, извършени от:

а) народни представители;

б) членове на Министерския съвет и заместник-министри;

в) председатели на държавни агенции и държавни комисии, изпълнителни директори на изпълнителните агенции, и техните заместници;

г) управителя на Националния осигурителен институт, управителя на Националната здравноосигурителна каса, изпълнителния директор и директорите на териториалните дирекции на Националната агенция за приходите;

д) директора на Агенция "Митници", началници на митници, митнически бюра и пунктове;

е) (изм. - ДВ, бр. 7 от 2018 г.) членовете на Комисията за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество и Националното бюро за контрол на специалните разузнавателни средства;

ж) областни управители и заместник областни управители;

з) съдии, прокурори и следователи;

и) членове на Висшия съдебен съвет, главния инспектор и инспекторите в Инспектората към Висшия съдебен съвет;

к) кметовете и заместник-кметовете на общини, кметовете и заместник-кметовете на райони и председателите на общински съвети.

срокът за упражняване на правомощията на съдията – докладчик по чл. 248 и сл. от НПК от 15-дневен на едномесечен.

Днес може да се твърди, че процесуалният регламент, въз основа на който осъществяват правомощията си специализираните звена, вече не се отличава съществено от този, установен за общите прокуратури и съдилища и това положение следва безусловно да се адмирира. С изключение на въпроса относно предметната компетентност на специализираните звена – предмет на разглеждане по конституционно дело № 12/2017 г., по което се очаква решение, в останалата си част особените правила за образуване, разглеждане и решаване на делата за организирана престъпност, не будят възражение в теорията и сред практикуващите юристи.

Второ, доколкото специализираните звена правораздават въз основа на общите правила, уредени в НПК, **не може да се твърди, че установените слабости в работата им са специфични единствено за тези звена и не се проявяват в работата на общите прокуратури и съдилища.**

При това е трудно да се очертаят особеностите и най-вече слабостите в работата на специализираните звена при приложение на процесуалния регламент, които произтичат именно от спецификата на дейността им.

Налага се важното уточнение, че наблюдението обхваща делата за престъпления по чл. 411а, ал. 1, т. 1 – 3 от НПК (ред., ДВ, бр. 63 от 2017 г.), доколкото делата за корупция по „високите етажи на властта“ са придадени в компетентност на специализираните звена твърде скоро, за да може да се осъществи наблюдение и да се формулират релевантни изводи.

Все пак, анализът на актовете на съдилищата, показва тенденции в три насоки.

1. На първо място, все още **ниска е оценката на специализираните съдилища по отношение качеството на работа на държавното обвинение в процесуален аспект**, особено що се касае до обвиненията за организирана престъпност. Това е видно от анализа на актовете, с които съдът е прекратил съдебното производство по делото поради допуснати на досъдебната фаза от производството съществени и отстраними съществени нарушения на процесуалните правила

Според доклад на Фондация „Рискмонитор“ от 2014 г. за дейността на Специализирания наказателен съд[15] „*Два са критериите, въз основа на които може да се съди за оценката на Специализирания наказателен съд за дейността на държавното обвинение – произнесените разпореждания и определения за прекратяване на съдебното производство и връщане на делата на Специализираната прокуратура за отстраняване на констатирани съществени нарушения на процесуалните правила в хода на досъдебното производство или при изготвяне на обвинителния акт, и произнесените актове по същество на делото*“.

Според експертите на РискМонитор, „*СпНС е доста критичен към процесуалната дейност на Прокуратурата по ръководство и надзор на досъдебните производства за престъпления, които са подсъдни на СпНС и по инициране на съдебно производство. През 2012 г. по 63 НОХД или по 34 % от внесените общо 185 НОХД, съдебното производство е прекратено. За сравнение, приключените в 3-месечен срок през същия отчетен период НОХД от съдиите в СГС са 63 %.*

Подобна критичност, макар обективно да води до забавяне хода на досъдебното производство и до уронване доверието в качеството на работа на СП, без съмнение следва да се адмирира, когато е в интерес на гарантиране правата на страните в производството.

[15] Вж. „Специализирания наказателен съд. Правна рамка и дейност (2012 – 2013 г.)“ – http://www.riskmonitor.bg/js/tiny_mce/plugins/ajaxfilemanager/upload/Reports/RM34-SpecializedCourt.pdf

Българският наказателен процес е строго формален и такава възможност е предвидена най-вече с оглед създаване на реални и ефективни гаранции за правото на защита на страните в производството.

Допускането на каквито и да било отклонения от императивните правила на закона води до ограничаване на процесуалните права на страните, най-често – правото на защита на подсъдимия, и не следва да се толерира".

Две години по-късно – през 2016 г., Върховният касационен съд (ВКС) анализира постановените от СпНС разпореждания по чл. 249 и чл. 250 от НПК[16] и определения по чл. 288 от НПК[17], и заключава, че при проучване на актовете, постановявани по реда на чл. 249 от НПК, са установени следните основни, повтарящи се процесуални нарушения, преценени от съдиите - докладчици при СпНС като съществени:

„*2.1. Процесуални нарушения, допуснати при изготвяне на обвинителния акт във връзка с изискванията на чл. 246 от НПК и ТР № 2/2002 г. на ОСНК на ВКС.*

Тези основания за прекратяване на съдебните производства заемат най-голям дял в количествено отношение и имат първостепенно значение. Обсъжданата рубрика обхваща най-често констатираните от СпНС пропуски при фактическото описание на инкриминираното деяние в обстоятелствената част на обвинителния акт. Нарушенията се състоят в липса или недостатъчно (схематично и обобщено) изложение на фактите, отнасящи се до съставомерността на

[16] Разпоредбите на чл. 249 и чл. 250 от НПК, в редакцията им преди ЗИДНПК, обн., ДВ, бр. 63 от 2017 г., е следната:
„Чл. 249. (1) Съдията-докладчик прекратява съдебното производство в случаите на чл. 248, ал. 2, т. 1 и 3.
(2) (Доп. - ДВ, бр. 109 от 2008 г., изм. - ДВ, бр. 32 от 2010 г., в сила от 28.05.2010 г.) Когато прекратява съдебното производство на основание чл. 248, ал. 2, т. 3, съдията-докладчик връща делото на прокурора, като в разпореждането си посочва допуснатите нарушения. В тези случаи прокурорът отстранява допуснатите процесуални нарушения по реда на чл. 242, ал. 2.
(3) (Нова - ДВ, бр. 32 от 2010 г., в сила от 28.05.2010 г., доп. - ДВ, бр. 42 от 2015 г.) В случаите по ал. 2 разпореждането на съдията-докладчик подлежи на обжалване от лицата по чл. 248, ал. 2, т. 3 и протестиране по реда на глава двадесет и втора.
Чл. 250. (1) (Изм. - ДВ, бр. 32 от 2010 г., в сила от 28.05.2010 г.) Съдията-докладчик прекратява наказателното производство:
1. в случаите по чл. 24, ал. 1, т. 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9 и 10, а когато производството е образувано по тъжба на пострадалия - и в случаите по чл. 24, ал. 4;
2. когато деянието, описано в обвинителния акт или в тъжбата, не съставлява престъпление.
(2) Когато прекратява наказателното производство, съдията-докладчик се произнася по въпроса за веществените доказателства и отменя наложените на обвиняемия мерки за процесуална принуда, както и мярката за обезпечаване на гражданския иск, ако основанието за нейното налагане е отпаднало.
(3) (Изм. - ДВ, бр. 32 от 2010 г., в сила от 28.05.2010 г.) Препис от разпореждането за прекратяване на наказателното производство от общ характер се връчва на прокурора и на обвиняемия, а на пострадалия или неговите наследници, както и на ощетеното юридическо лице - ако са намерени на посочените от тях адреси за призоваване в страната.
(4) (Нова - ДВ, бр. 32 от 2010 г., в сила от 28.05.2010 г.) Препис от разпореждането за прекратяване на наказателното производство за престъпление, което се преследва по тъжба на пострадалия, се връчва на частния тъжител и на обвиняемия.
(5) (Предишна ал. 4 - ДВ, бр. 32 от 2010 г., в сила от 28.05.2010 г.) Разпореждането подлежи на обжалване и протестиране по реда на глава двадесет и първа.

[17] Редакцията на чл. 288 от НПК, преди влизане в сила на ЗИДНПК, обн., ДВ, бр. 63 от 2017 г., е следната:
Чл. 288. (1) (Предишен текст на чл. 288 - ДВ, бр. 42 от 2015 г.) Съдът прекратява съдебното производство и изпраща делото на съответния прокурор, когато:
1. е допуснато отстранимо съществено нарушение на процесуалните правила, довело до ограничаване на процесуалните права на обвиняемия или на неговия защитник;
2. (изм. - ДВ, бр. 13 от 2011 г., в сила от 01.01.2012 г., изм. - ДВ, бр. 61 от 2011 г.) на съдебното следствие се установи, че престъплението подлежи на разглеждане от по-горен съд, от специализирания наказателен съд или от военен съд.
(2) (Нова - ДВ, бр. 42 от 2015 г.) В случаите по ал. 1 определението подлежи на обжалване и протестиране по реда на

инкриминираното деяние, мястото, начина и механизма на осъществяването му и участието на обвиняемия в престъплението. В тази насока се открояват процесуални нарушения, формулирани като: отсъствие на факти за всички или част от съставомерните признаци на престъплението; непълно, неясно, неконкретизирано описание на фактическите обстоятелства, представляващи елементи от изпълнителното деяние; противоречие между обстоятелствената и заключителна части на обвинителния акт; несъответствие между словесната формулировка на обвинението и цифровото му отражение; липса на конкретизация при времевата индивидуализация на инкриминирания период; неточно и/или противоречиво дефиниране на обвинението при съучастие, както и от гледна точка на квалифициращите признаци на деянието.

...

2.1.1. В аспекта на обсъжданото основание за прекратяване на съдебното производство следва отделно да се разгледа специфичната проблематика по делата с предмет обвинения по чл. 321 от НК.

С оглед компетентността на СпНС в преобладаващата част от проучените съдебни актове са обсъждани процесуални нарушения във връзка с повдигането на обвинение за престъпления по чл. 321 и чл. 321а от НК. Предвид правната и фактическа сложност на тези дела е обяснимо, че при изготвянето на обвинителните актове за посочените деяния често се допускат непълноти при изложението на фактите относно образуването, ръководството, участието в ОПГ, участието в ръководство на ОПГ.

Разпорежданията и определенията за връщане на тези дела в предходна процесуална фаза се характеризират с много обстоятелствена и детайлна обосновка на съдебната преценка. Като най-масови нарушения при съставянето на обвинителните актове за деяния по тези текстове от НК в съдебните актове са обособени: липсата на изчерпателно и ясно изложение на фактите относно наличие на ОПГ; пропуски при цифровото изписване на правната квалификация; непрецизна формулировка на обвинението за ОПГ съгласно дефиницията на чл. 93, т. 20 от НК (липса на фактическо описание относно наличието на трайно сдружение, структурираност, признаци, сочещи на съгласуване на лицата, цел); неуточняване на ролите на отделните участници и конкретните им действия; неяснота при формулировката на периода на функциониране на ОПГ; неизлагане на факти относно ръководството или участие в ръководството на ОПГ; липса на мотивировка на твърденията, че дадено лице ръководи или участва в ръководството на ОПГ.“[18]

[18] Според ВКС, „*Изложените констатации цялостно се илюстрират от съдържанието на разпореждане от 28.01.2015 г. по НОХД № 1909/2014 г. В този съдебен акт е прието, че в обстоятелствената част на обвинителния акт липсвало разбираемо изложение, от което да се изведе наличие на престъпно сдружение по смисъла на чл. 93, т. 20 от НК, в частност относно обвинението, касаещо поведението на лицето, посочено като ръководител на ОПГ. Механизмът на извършване на престъплението бил „изключително схематично и общо описан, по-скоро само маркиран”, като нямало фактическа конкретизация относно начина на ръководене на групата – по въпросите как, къде, кога обвиняемият е съгласувал волите на участниците в групата, как са били създадени трайни взаимоотношения помежду им, по какъв начин и кога, с какви думи и действия е давал нареждания на всеки от участниците поотделно, каква е била ролята и действията на всеки от обвиняемите и т.н. По отношение на друг обвиняем не били посочени никакви факти, които да сочат участието му в ОПГ. Било допуснато противоречие между фактическото изложение в обстоятелствената част на обвинителния акт и диспозитива относно формите на съучастие, при които действали подсъдимите при извършване на престъпления по чл. 255 от НК – в обвинителния акт било посочено, че единият подсъдим действал като подбудител на останалите четирима подсъдими, обвинени като помагачи, но при словесното изписване на диспозитива по отношение на четиримата не било посочено да са участвали в извършване на престъплението като помагачи. Било допуснато несъответствие при формулиране на инкриминирания времеви период относно отделните подсъдими – единият бил обвинен за престъпление по чл. 255 от НК, извършено в периода м. 02.2012 г. до 14.05.2012 г., а по отношение на останалите трима подсъдими било повдигнато обвинение, че са действали в съучастие с него през периода от 01.01.2012 г. до 14.05.2012 г.*

В подобен смисъл е формулирано съдържанието на много голям брой съдебни актове: разпореждане от 08.03.2012 г. по НОХД № С-53/2012 г., разпореждане от 11.04.2012 г. по НОХД № 442/2012 г., разпореждане от 21.12.2012 г. по НОХД № 1970/2012 г., разпореждане от 27.01.2012 г. по НОХД № 23/2012 г., разпореждане от 18.04.2013 г. по НОХД № 498/2013 г., разпореждане от 23.04.2013 г. по

В анализа на ВКС се посочват и други характерни процесуални нарушения, отразявани в разпорежданията на съдиите-докладчици за прекратяване на редица съдебни производства. Като такива са сочат:

„2.2. Неучастие на защитник в хипотезата на задължителна защита; липса на законоустановени предпоставки за назначаване на резервен защитник; недопустимо участие на защитник (разпореждане от 08.12.2015 г. по НОХД № 1410/2015 г., разпореждане от 18.06.2015 г. по НОХД № 635/2015 г., разпореждане от 07.09.2015 г. по НОХД № 1076/2015 г., разпореждане от 02.07.2015 г. по НОХД № 728/2015 г., разпореждане от 27.02.2013 г. по НОХД № 243/2013 г. и др.).

2.3. Непредявяване на материалите от досъдебното производство на пострадалите и/или непредявяване на всички материали по делото на обвиняемите и техните защитници или на пострадалите при изрично искане за това, както и неефективно предявяване на разследването поради недостиг на време за запознаване с всички материали (разпореждане от 15.04.2013 г. по НОХД № 440/2014 г., разпореждане от 28.01.2015 по НОХД № 1909/2014 г., разпореждане от 10.03.2015 г. по НОХД № 316/2015 г., разпореждане от 20.10.2015 г. по НОХД № 1236/2015 г., разпореждане от 10.09.2015 г. по НОХД № 1115/2015 г., разпореждане от 10.03.2015 г. по НОХД № 305/2015 г., разпореждане от 20.02.2015 г. по НОХД № 228/2015, разпореждане от 24.04.2015 г. по НОХД № 416/2015 г., разпореждане от 25.11.2015 г. по НОХД № 1411/2015, разпореждане от 23.03.2015 г. по НОХД № 340/2015 г. и др.).

2.4. Незаконосъобразно проведено задочно производство

- С разпореждане от 26.01.2012 г. по НОХД № 22/12 г. е преценено, че по време на разследването е установено местонахождението на обвиняемия в чужбина, но не са предприети действия по призоваването му.

- С разпореждане от 05.03.2015 г. по НОХД № 253/2015 г., потвърдено от състав на АСпНС, е констатирано неправилно прието основание по чл. 269, ал. 3, т. 4, б. „а“ от НПК, тъй като подсъдимият се намирал в чужбина, където имал адрес, известен на органите на досъдебното производство, въпреки което не били предприети действия за призоваването му.

- С разпореждане от 11.05.2015 г. по НОХД № 465/2015 г. съдебното производство е прекратено повторно, тъй като дадените с предходното разпореждане (по НОХД № 253/2015 г.) указания не са били изпълнени, а досъдебното производство спрямо същия подсъдим отново било приключено в условията на задочно производство, без подсъдимият да е призован от известния адрес в чужбина.

- С разпореждане от 18.06.2015 г. по НОХД № 635/2015 г. са констатирани нарушения при призоваването на обвиняемите и липса на предпоставки за провеждане на задочно производство.

В същия смисъл са и разпореждане от 11.01.2013 г. по НОХД № 2211/2012 г., разпореждане от 10.03.2015 г. по НОХД № 305/2015 г. и др.

2.5. Отсъствие на постановление за частично прекратяване, неяснота по въпроса дали подсъдимият е получил постановлението за частично прекратяване (разпореждане от 07.08.2012 г. по НОХД № 1169/2012 г., разпореждане от 25.04.2012 г. по НОХД № 482/2012 г., разпореждане от 05.03.2015 г. по НОХД № 181/2015 г., разпореждане от 10.09.2015 г. по НОХД № 1115/2015 г., разпореждане от 20.02.2015 г. по НОХД № 228/2015, разпореждане от 14.12.2015 г. по НОХД № 1450/2015 г., разпореждане от 11.05.2015 г. по НОХД № 440/2015г., разпореждане от 05.03.2015 г. по НОХД № 229/2015 и др.).

2.6. Неизпълнени указания за отстраняване на процесуални нарушения (разпореждане от 04.12.2015 г. по НОХД № 1404/2015 г. и др.)

НОХД № 584/2013 г., разпореждане от 20.11.2013 г. по НОХД № 1453/2013 г., разпореждане от 17.07.2013 г. по НОХД № 974/2013 г., разпореждане от 12.04.2013 г. по НОХД № 491/2013 г., разпореждане от 30.04.2013 г. по НОХД № 550/2013 г., разпореждане от 14.06.2013 г. по НОХД № 819/2013 г., разпореждане от 23.04.2013 г. по НОХД № 584/2013 г., разпореждане от 13.03.2013 г. по НОХД № С-6/2013 г., разпореждане от 21.08.2013 г. по НОХД № 1080/2013 г., разпореждане от 26.02.2013 г. по НОХД № 2206/2012 г., разпореждане от 05.09.2013 г. по НОХД № 1079/2013 г., разпореждания по НОХД № 500/2014 г., по НОХД № 523/2014 г., НОХД № 518/2013 г., НОХД № 203/2015 г., НОХД № 1482/2015 г., НОХД № 635/2015 г., НОХД № 1115/2015 г., НОХД № 210/2015 г. и др.“

2.7. Нарушения на правата на пострадалите (разпореждане от 02.07.2015 г. по НОХД № 552/2015 г. и др.)

2.8. Други нарушения – липса на материална компетентност на разследващия орган; изменение на обвинението, което утежнява положението на обвиняемия, отразено едва с обвинителния акт; обвиняеми с противоречиви интереси имат защитници – съдружници по смисъла на ЗА; непосочване на съответните разпоредби, запълващи бланкетен състав и др."[19]

Сходни са и изводите на ВКС по отношение на определенията на СпНС, постановявани по реда на чл. 288, ал. 2 от НПК, преди влизане в сила на ЗИДНПК, обн., ДВ, бр. 63 от 2017 г., с който беше отменена възможността съдът да прекратява съдебното производство с определение, постановявано в открито съдебно заседание и да връща делото на прокуратурата при констатирани допуснати съществени нарушения на процесуалните правила. Констатираните нарушения от съдебните състави, дали основание за упражняване на правомощията им по чл. 288, ал. 2 от НПК, са обобщени в десет групи:

1. Несъответствие на обвинителния акт с изискванията на чл. 246, ал. 2 и ал. 3 от НПК (по НОХД № 59/2012 г., НОХД № 1417/2012 г., НОХД № 107/2012 г., НОХД № С-7/2012 г., НОХД № 409/2013 г., НОХД № С-11/2013 г., НОХД № С-5/2012 г., НОХД № 821/2014 г., НОХД № 1463/2013 г., НОХД № 529/2014 г., НОХД № 327/2015 г. и други).

2. Неправилно внасяне на делото в СпНС с обвинителен акт от обща прокуратура, след като веднъж вече делото е било върнато от СпНС на СпПр за отстраняване на съществени процесуални нарушения

3. Непредявяване на всички материали от досъдебното производство на обвиняемия, както и непредявяване на разследването на защитника на обвиняемия (определение от 05.02.2013 г. по НОХД № 2/2013 г., определение по НОХД № 529/2014 г., НОХД № 146/2014 г., НОХД № 312/2015 г., НОХД № 1200/2013 г., НОХД № 1199/2015 г.).

4. Несъответствие между постановлението за привличане на обвиняем и обвинителния акт (по НОХД № 330/2012 г., НОХД № 850/2014 г., НОХД № 529/2014 г.)

5. Осъществяване на разследването от некомпетентен орган – разследващ полицай вместо следовател (определение от 25.09.2013 г. по НОХД № 1240/2013 г., определение от 23.05.2013 г. по НОХД № 1039/2013 г.)

6. Неяснота по въпроса дали подсъдимият е получил постановлението за частично прекратяване, което имал право да обжалва (НОХД № 1193/2012 г.)

7. Неправилно проведено задочно производство (определение от 21.02.2013 г. по НОХД № 1750)

8. Неосигуряване на преводач при предявяване на разследването на подсъдим, който владеел български език само говоримо и желаел да му бъде назначен преводач (НОХД № 18/2012 г.)

9. Неуведомяване на пострадал, заявил желание да участва в досъдебното производство, относно прекратяване на наказателното производство срещу един от обвиняемите за престъпление по чл. 116 от НК (НОХД № 821/2014 г.)

10. Недопустимо участие на защитник на подсъдими лица в нарушение на чл. 94, ал. 3, т. 3 и т. 4 от НПК (определение от 15.06.2015 г. по НОХД № 385/2013 г., определение от 02.10.2015 г. по НОХД № 290/2015 г.)

Статистиката в това отношение е показателна.

[19] Целият текст на Анализа на резултатите от дейността на Специализирания наказателен съд и Апелативния специализиран наказателен съд от създаването им през 2012 г. до края на 2015 г., изготвен от ВКС, вж. на http://www.vks.bg/Docs/analiz_spec_sud_2012-2015.pdf

Фигура 1: Съотношение между образуваните НОХД и делата, по които е прекратено съдебното производство

Константно висок остава броят на делата, по които съдът е прекратил съдебното производство, като, без да се произнася по същество, е преценил, че на досъдебната фаза от производството са допуснати съществени и отстраними съществени нарушения на процесуалните правила. През 2014 г. този процент е най-висок – 45 % от делата са прекратени, а през 2017 г. най-нисък – прекратени са само 13 % от образуваните НОХД. Традиционно ниска, следователно, остава оценката на съда по отношение качеството на работа на държавното обвинение в процесуален аспект.

Няма съмнение, че при съответното усърдие от страна на представителите на държавното обвинение част от пропуските, посочени от съда и послужили като основание за прекратяване на съдебните производства по делата и връщането им на прокуратурата, биха могли да бъдат избегнати. Такива са например тези относно предявяване на разследването, изготвяне и връчване на постановлението за частично прекратяване на наказателното производство, гарантиране на възможностите на подсъдимия и пострадалия да участва активно в досъдебната фаза на производството. Други пропуски –най-често в обстоятелствената част на обвинителния акт, вероятно не биха могли да бъдат избегнати, тъй като мотивната част на обвинителния акт е отразявала убеждението на прокурора по фактите и начина на обективирането им в изложението, което, обаче, не е съответствало на изискванията на съответния съд.

Допуснатите процесуални нарушения са разнородни, но от най-съществено значение за анализа са тези, свързани с **несъответствие на обвинителния акт с изискванията на процесуалния закон поради спецификите на обвиненията за съучастие към форми на организирана престъпност**[20].

Тези пропуски и към настоящия момент не са преодолени, констатират се и в материалноправни изследвания[21] и, може да се каже, се дължат на **липсата на единни стандарти измежду отделните представители на държавното обвинение и тези на съда относно минималните изисквания при формулиране на обвиненията и обвинителните актове по обвинения за престъпления по чл. 321 – 321а от НК**.

Въпреки продължителния вече период на функциониране на специализираните звена за противодействие на организираната престъпност и въпреки относително малкия брой престъпни състави, включени в компетентността им поне до края на 2017 г., **не личи институционално осъзнаване на проблема и конкретно предприети действия за унификация на практиката** на СП относно процесуалната законосъобразност на обвинението, респ. на стандартите на съда по този въпрос, с които държавното обвинение да се съобрази. Наблюдава се голямо разнообразие от диспозитиви по обвинения в едни и същи, с оглед квалификацията, престъпления, одобрявани от представителите на държавното обвинение[22]. При това не става въпрос за дейност, обективираща вътрешното убеждение на органа на досъдебното производство, каквато е тази по излагане на фактическата обстановка, при която е осъществена престъпната дейност, в обстоятелствената част на обвинителния акт. **Става дума за правно–техническа дейност по извеждане на признаците от състава на вмененото престъпление и тяхната конкретизация в диспозитива на обвинението**, а след това – в обвинителния акт.

---

[20] Основателно в тази връзка още през 2016 г. ВКС сочи: „Като най-масови нарушения при съставянето на обвинителните актове за деяния по тези текстове от НК в съдебните актове са обособени: липсата на изчерпателно и ясно изложение на фактите относно наличие на ОПГ; пропуски при цифровото изписване на правната квалификация; непрецизна формулировка на обвинението за ОПГ съгласно дефиницията на чл. 93, т. 20 от НК (липса на фактическо описание относно наличието на трайно сдружение, структурираност, признаци, сочещи на съгласуване на лицата, цел); неуточняване на ролите на отделните участници и конкретните им действия; неяснота при формулировката на периода на функциониране на ОПГ; неизлагане на факти относно ръководството или участие в ръководството на ОПГ; липса на мотивировка на твърденията, че дадено лице ръководи или участва в ръководството на ОПГ.“

[21] Вж. напр. **Пушкарова, И.,** Видове престъпни сдружения и критерии за тяхното разграничение в съдебната практика, 2018 г. (под печат), където на стр. 12 се казва: „ Като цяло липсва практика на задълбочено изследване на структурата на сдружението, поради което описанията и анализите ѝ в съдебните и прокурорските актове най-често са твърде оскъдни и свързват с нея неотносими обстоятелства, като я смесват с други признаци“.

[22] Така например, съдилищата са констатирали процесуални нарушения във връзка с очертавани на броя на участвалите в престъпното сдружение лица с разпореждане № 121/30.01.2012 г. за прекратяване на съдебното производство по НОХД № 16/2012 г., с разпореждане № 2680/10.07.2017 г. за прекратяване на съдебното производство по НОХД № 1667/2017 г. и други.

В същото време се наблюдава и неоднозначен съдебен отговор на еднотипни несъвършенства при формулиране на обвинението. Едни и същи пропуски се разглеждат от някои съдебни състави или по някои дела като съществени процесуални нарушения, а от други – не[23]. И това при положение, че все още в практиката на специализираните звена **липсват обвинения със сложни конструкции[24]**, включващи участие на различни лица в различни наказателноправни качества през различни периоди от време и други усложнения при извършване на обсъжданите престъпления.

Както вече се посочи, това не са негативи на обвинението, относими само към дейността на заетите в СП и компетентните разследващи органи. При относително малкия брой състави, по които прокурорите при СП внасяха обвинения в съда – поне до влизане в сила на ЗИДНПК, обн., ДВ, бр. 63 от 2017 г., с който съществено се разшири предметната компетентност на СпНС, обаче, **беше възможно практиката на обвинителите да се уеднакви и с това – да се ограничат случаите на прекратяване на съдебното производство от съда**. До момента липсват признаци това да се случва.

Констатираните негативи рефлектират отрицателно върху дейността на спецзвената най-малко в три насоки.

Първо, създава се усещането у участниците в наказателните производства за **наличие на разнопосочна практика по основополагащи въпроси,** относими към правото на защита, а това води до **разколебаване на доверието в**

[23] Така например, в разпореждане № 621 от 11.04.2012 г. по н. д. № 442/2012 г. по описа на СпНС, III-ти състав, съдът е критикувал възприетата в обвинението формулировка „от неустановена дата до…“, с мотивите, че „Тази формулировка на общо и схематично изписване на началния времеви момент не покрива законовите изисквания за надлежна конкретизация на престъплението, предмет на обвинението, касателно датата на неговото извършване и поставя подсъдимия в ситуация да се защитава по обвинение в практически неограничен и безкраен период назад във времето. В тази връзка е необходимо да се има предвид, че деянията по ръководство и членуване в ОПГ по естество и юридическа характеристика представляват система от целенасочени и активни действия, извършвани нееднократно и продължено в определен времеви период. В този смисъл престъплението по чл. 321, ал. 3 във вр.ал. 2 или вр.ал. 1 НК винаги има определен начален момент на извършване. Разбира се, съдът отчита обективните белези, съпътстващи самото престъпление по ръководство и членуване в престъпна група и изразени в конспиративност на връзките и действията, но въпреки това началната дата на инкриминирания период е обективно установима със съответните доказателствени средства, в т.ч. възможни обяснения на обвиняемия и/или свидетелски показания. В контекста на горното съдът отбелязва необходимостта от времево отграничаване на началния момент (допустимо е същият отново да бъде записан не с конкретна дата, а по-скоро като "неустановена дата през ... определена година", но началният момент на отпочване на престъпното посегателство следва да е достатъчно ориентиран във времето)…. Периодът на извършване на престъплението с неговия начален и краен момент не само представлява изискуем съставомерен елемент и като такъв следва да бъде максимално конкретизиран, но се явява и от изключително значение по делото - т.напр. при хипотезата на липса на конкретизация в горния смисъл съдът е поставен пред невъзможност да прецени субективния елемент, ако към момента на отпочване на престъпната деятелност деецът е бил непълнолетен.“

А друг състав на СпНС е признал обвинено в престъпление по чл. 339, ал. 1 от НК лице за виновно в това, че на неустановена дата придобил и до 04.07.2011 г., в гр. Л., държал огнестрелно оръжие - пневматична пушка, пригодена за стрелба с малокалибрени патрони кал. 22 LR и боеприпаси - 1 бр. патрон тип „Флобер“ калибър 22LR, без да има за това надлежно разрешение“ (вж. Споразумение № 23 от 18.05.2012 г. по н. д. № 722/2012 г.). **Макар в двата случая на обвиняемите лица да са вменени обвинения с различна правна квалификация, касае се все до формални (на просто извършване) престъпления и до идентична формулировка на признак от състава на престъплението – времето на извършването му.**

[24] Изследването установи две изключения по висящи производства.

правоохранителните институции и в принципите за неотменимост на наказанието и справедливо третиране на нарушителите.

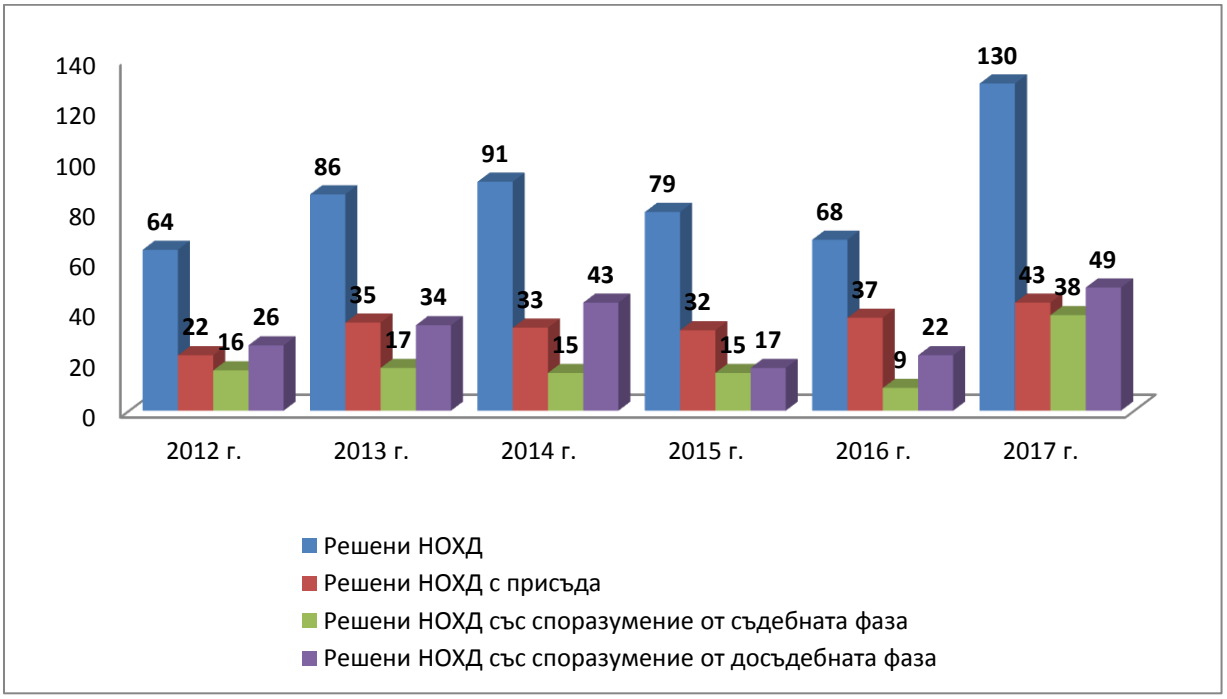
Второ, липсата на единни стандарти в работата на съда по оценка на държавното обвинение **демотивира представителите на прокуратурата** в насока да отстраняват системно пропуските при формулиране на обвиненията.

И трето, пропуските на обвинението, които не са констатирани от съдилищата, респ. не са отстранени по надлежния ред, **ограничават правото на защита на страните в производството и обуславят постановяване на съдебния акт по съществото на делото в порочно развило се производство**.

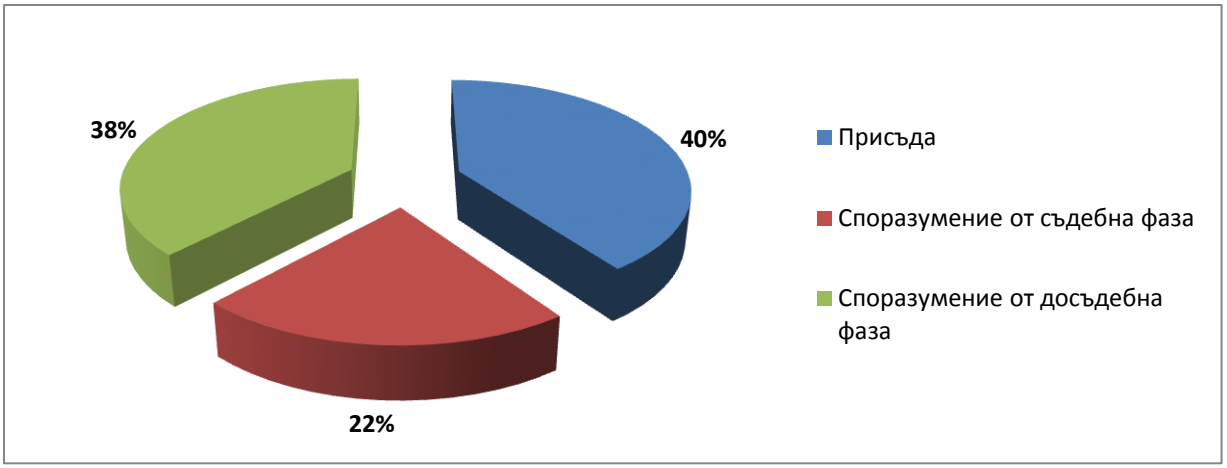
2. На второ място, липсват единни стандарти и по отношение на гаранциите за правото на защита на обвиняемия по НОХД, внесено с обвинителен акт, и по НОХД, образувано за одобряване на споразумение.

Голяма част от образуваните в Специализирания наказателен съд дела приключват със споразумение.

Статистиката и в тази насока е красноречива.

Фигура 2. Съотношение между общия брой решени НОХД, броя на решените НОХД с присъда, споразумение в съдебната фаза и споразумение в досъдебната фаза

Фигура 3. Съотношение между решените НОХД с присъда и споразумение

Интересуващите анализа дела са тези, които приключват със споразумение на досъдебното производство. Причината е, че съдът проявява различна степен на **критичност по отношение гаранциите за правото на защита на подсъдимите лица**, когато се произнася в общия процес и когато одобрява споразумение между прокурора и обвиняемия и неговия защитник, постигнато в досъдебната фаза на производството. Анализът на актовете на съдиите при СпНС, съдържащи произнасяне по реда на чл. 248 или чл. 288, ал. 2 от НПК (отм.) по НОХД, образувани по внесен обвинителен акт – предмет на анализ по-горе, сочи на висока степен на критичност, особено относно правото на подсъдимите да разберат фактическите и правни рамки на повдигнатото им обвинение. Това далеч не е така по отношение на НОХД, образувани за одобряване на споразумение.

Прегледът на одобряваните споразумения, съдържанието на които е общодостъпно, сочи на **смущаващата тенденция да бъдат одобрявани споразумения, с които обвиняемите лица се осъждат по непрецизни обвинения**[25]. Такива споразумения ограничават правото на обвиняемите лица да

[25] Вж. напр. Решение № 557/17.04.2014 г. по н.д. № 1943/2013 г., II н.о. на ВКС, с което е отменено одобрено споразумение по следните съображения: „Споразумението между страните за решаване на делото в съдебното производство е постигнато след образуването му и преди приключване на съдебното следствие. В съдебния протокол е записано, че е прието и приложено представеното споразумение, както и че е докладвано. Отразено е, че е заявено становище от всеки един от подсъдимите по въпросите, предвидени в чл. 382, ал. 4 НПК, но видно от съдържанието им, очевидно не е формулирано от тях и при липсата на данни съдът да е изпълнил задължението си за разясняване на последиците, не може да се направи извод дали Д. действително ги е разбирал предвид възраженията в искането, включително и относно приложението на чл. 68, ал. 1 НК. Съдът не е инициатор за приложението на това диференцирано производство, но има задължение да упражни контрол върху законосъобразността му. Това, че е подписано от подсъдимия с участието на защитник и би следвало да е израз на волята, предполага знание за правните последици. Но те се пораждат едва след одобряването на споразумението от съдията, който е длъжен да се запознае с делото, с предложеното от прокурора и защитника споразумение, с което осъществява този контрол. Законодателят е предвидил възможност съдът да предложи промяна. Видно от данните по делото в конкретния случай е бил длъжен да упражни правомощията си, защото са били налице основания. Вместо това декларативно и формално е обобщил, че предвид изявлението на страните споразумението следва да бъде одобрено, че съдържа изискуемите

разберат фактическите и правни рамки на повдигнатото обвинение, а с това и да упражнят правото си на защита в пълен обем. Тук критериите, залегнали в ТРОСНК № 2 от 2002 г., не се съблюдават в пълна степен и това е **съществено отстъпление от справедливия процес.**

Случаите, в които съдът не е одобрил споразумение поради неяснота на обвинението, констатирани в анализа на ВКС, са единици: по НОХД № 1008/2012 г. (тук съдът констатира противоречие между словесното изписване на престъплението и неговата цифрова квалификация), по НОХД № С-12/2013 г. и НОХД № С-8/2013 г. (тук съдът констатира допуснати на досъдебното производство процесуални нарушения, преповторени в споразумението, а именно, че не е посочено кои престъпления са цел на организираната престъпна група) и по НОХД № 1564 (тук се констатира проблем в началната дата, от която е започнала да действа организираната престъпна група). Анализът констатира подобни пороци още и в споразуменията с № 1/07.01.2014 г., № 39/01.07.2014 г., № 49/15.09.2014 г., 1/12.01.2015 г., № 78/23.11.2017 г., № 79/21.11.2017 г., № 80/27.11.2017 г., № 81/27.11.2017 г. и други.

При това, **не се касае до субективна преценка на конкретни съдии относно критериите по ТРОСНК**. Практиката показва едни и същи съдии да са остро и основателно критични към прокурорските актове в производството по реда на чл. 248 от НПК и едновременно с това да одобряват споразумения със същите пороци, допуснати и при внесените обвинителни актове[26].

Тази тенденция, макар и застъпена още от 2012 г., е убягнала от вниманието на ВКС при анализа на дейността на СпНС и АСпНС. Вместо това в анализа е посочено като слабост тъкмо обратното – „непрецизност при изписване на инкриминираното престъпление досежно предмета на престъплението както в споразумението, така и в съдебния протокол и в последващия окончателен акт - ненужно се изброяват отделните наркотични вещества, с пълно и изчерпателно индивидуализиране на обектите по

по закон реквизити за престъпленията, за които е повдигнато обвинение на всеки един. Одобрил го като приел, че не противоречи на закона, въпреки несъответствието на действителното му съдържание с фактическите обстоятелства и правната квалификация в нарушение на изискванията по чл. 382, ал. 7 НПК. Споразумението има последиците на влязла в сила присъда и не може, без да е повдигнато обвинение за друго, по-тежко престъпление, подсъдимият да бъде осъден и да му бъде наложено наказание - в конкретния случай - по чл. 321, ал. 3 вр.ал. 1 НК и при друга форма на изпълнителното деяние – „да образува или ръководи“ организирана престъпна група, за която е предвидено по-тежко наказание - лишаване от свобода от три до десет години. Такова обвинение е било повдигнато и е внесен обвинителен акт само по отношение на един от подсъдимите - Н. П“

[26] Да се върнем отново към посочения по-горе пример, в който съдът е осъдил предадено на съд лице по обвинение за престъпление по чл. 339, ал. 1 от НК, изразяващо се в това, че на неустановена дата придобил и до 04.07.2011 г., в гр. Л., държал огнестрелно оръжие - пневматична пушка, пригодена за стрелба с малокалибрени патрони кал. 22 LR и боеприпаси - 1 бр. патрон тип „Флобер“ калибър 22LR, без да има за това надлежно разрешение“ (вж. Споразумение № 23 от 18.05.2012 г. по н. д. № 722/2012 г.). Същият съдебен състав е постановил разпореждане № 2984/04.08.2017 г. за прекратяване на съдебното производство по НОХД № 2172/2017 г. по описа на СпНС, поради пороци при формулиране на периода на извършване на деянието, посочвайки, че „Обвинителният акт не отговаря на императива на чл. 246 НПК и Тълкувателно решение № 2 от 7.10.2002 г. на ВКС по т. н. д. № 2/2002 г., ОСНК и досежно обвиненията по чл. 339, ал. 1 НК на Г. И. и Р. Д. Обвинението (по пункт 3) за Г. И. и (по пункт 4) за Р. Д. по чл. 339, ал. 1 НК е формулирано накратко така, че се твърди те „на неустановена дата“ и на неустановено място да са „придобили“ „пистолети и патрони“, които на 08.06.2016 г. „държали“. Тази редакция на обвинителния акт не съдържа основните характеристики на твърдените изпълнителни деяния, безусловно наложени от чл. 246, ал. 2 от НПК, а именно - време, място и начин на извършване.“

количество, качество и стойност (чл. 354а от НК); оръжията и боеприпасите (чл. 339 от НК); документите (чл. 308 от НК); купюрите на банкноти с изчерпателно визирани характеристики - серия, номер (чл. 243 и чл. 244 от НК); паричните преводи (чл. 250 от НК)“ и е направена препоръка „в споразумението, в съдебния протокол, където същото се описва и при окончателния акт на съда да се отразяват словесно елементите от състава на престъплението и квалифициращите му признаци, без да се изброяват подробно отделния вид, количество, брой, стойност и други индивидуализиращи характеристики на предмета на престъплението, с цел избягване утежняването на съдебния протокол и споразумението“. **Подобна препоръка не може да се сподели**, тъй като приемането ѝ би означавало ограничаване правото на обвиняемия да разбере фактическите рамки на повдигнатото обвинение, а така също и преценка за какво престъпление е осъдено едно от лицата, участващо в ОПГ, например.

Практиката на СпНС в подобна насока, макар и да не би могла да се отстрани по реда на редовния съдебен контрол върху законосъобразността и правилността на съдебните актове, **рефлектира крайно негативно върху усещането за справедлив процес**. Производството по решаване на делото със споразумение е факултативна диференцирана процедура за разглеждане на делото, имаща за цел да съкрати производството и улесни доказването срещу смекчаване на наказателноправното положение на престъпния деец, но **това не следва да е за сметка на качеството на правораздаването**, в т.ч. и преценка за процесуалната законосъобразност на обвинението.

3. На трето място, неприемлива е **липсата на инициатива за отстраняване на противоречиви влезли в сила съдебни актове.**

В анализа на ВКС се посочва, че в периода 2012 - 2015 г. предмет на проверка по реда на възобновяването пред ВКС са били 6 броя споразумения, от които искането за възобновяване е уважено по отношение на 4 от тях /66,66%/, а по 2 бр. – искането за възобновяване не е удовлетворено /33,33%/. Причините за възобновяването са процесуални.

По делата за престъпления по чл. 321 – 321а от НК обичайно броят на обвиняемите лица е по-голям, тъй като самата специфика на престъпната дейност – необходимо съучастие, предпоставя съпричастност на повече от две лица. При това е напълно възможно и допустимо от процесуалния закон – чл. 381, ал. 7 от НПК, когато производството е срещу няколко лица или за няколко престъпления, **споразумение за решаване на делото в досъдебното производство да бъде постигнато за някои от лицата или за някои от престъпленията**. Одобреното от съда споразумение за решаване на делото има последиците на влязла в сила присъда (чл. 383, ал. 1 от НК) **и то без изключение осъдителна** (тъй като споразумение е недопустимо да се сключи, ако са налице предпоставките за освобождаване на престъпния деец от наказателна

отговорност с налагане на административно наказание). Лицата, по отношение на които е постановен съдебният акт, с който се одобрява споразумението, са осъдени за съпричастност към форма на престъпно сдружение, най-често организирана престъпна група, ведно с всички онези лица, които **към момента на одобряване на споразумението, са съобвиняеми спрямо осъденото лице**.

Същевременно, практиката познава необичайно множество случаи, при които производството, което продължава по отношение на останалите съобвиняеми лица, с преминаване на делото в следващата, съдебна фаза, **приключва с оправдаването им по обвинението за съпричастност към престъпно сдружение**[27]. В този случай те са оправдани за съпричастност към престъпното сдружение – типично организирана престъпна група, за която чл. 93, т. 20 от НК поставя специално минимално изискване за численост от поне три лица, - но осъденото по споразумение лице е осъдено за извършване на престъпление, заедно с тях.

Подобно положение е допустимо от процесуалния закон, **но противоречи на формалната правна логика и на материалния закон**[28]. Не се наблюдава, обаче, активност от страна на държавното обвинение в насока отстраняване на това положение по делата, по които се е достигнало до противоречиви по съдържание съдебни актове по отношение на различни участници в сдружението. Това е напълно обяснимо предвид обстоятелството, че след възобновяване на производството по реда на извънредния способ за контрол е напълно възможно по отношение на осъденото по споразумение лице да се достигне до различно по съдържание произнасяне, а оправдаването на подсъдимия е способ за приключване на производството, който е нежелан от гледна точка на представителите на държавното обвинение. Все пак, **приоритет следва да се отдаде на еднаквото прилагане на закона.**

---

[27] Така например, при проучване на практиката на СпНС по въпросите на организираната престъпност и трафика на хора се констатира, че със споразумение № 38 от 12.11.2015 г. по н. д. № 1035/2015 г. по описа на СпНС, XVII състав, подс. В. С. Д. е призната за виновна по обвинението на неустановена дата през първата половина на 2011 г. се сговорила с едно лице - Т. Я. Я., ЕГН **********, да вършат в страната престъпления - по чл. 159а, ал. 1, пр. 1 НК (да набират отделни лица, с цел да бъдат използвани за развратни действия - предлагане на платени сексуални услуги, независимо от съгласието им), за които е предвидено наказание лишаване от свобода повече от три години и чрез които се цели да се набави имотна облага - част от платената от клиентите сума за сексуалните услуги - престъпление по чл. 321, ал. 6 НК. С присъда от 30.09.2016 г., постановена по НОХД № 795/2016 г. по описа на СпНС, 3-ти състав, подс. Т. Я. Я. е оправдана по обвинението в осъществен състав на престъпление по чл. 321, ал. 6 от НК.

[28] Така например, ако обвинението включва теза за наличие на организирана престъпна група и в резултат на оправдаване на част от обвинените лица за участие в нея или за неиното ръководене броят на осъдените (по общия ред или по споразумение) за съпричастност към такова сдружение лица падне под минимума от три, очевидно е налице противоречиво произнасяне на съдебната власт по основен въпрос от предмета на доказване – има ли организирана престъпна група (доколкото, съгласно дефиницията по чл. 93, т. 20 от НК това е структурирано трайно сдружение на три или повече лица). Вж. напр. съдебните актове по НОХД № 259/2014 г. на СпНС – с **Присъда на СНС от 14.05.2015 г. по НОХД № 259/2014 г.** двамата подсъдими са оправдани за съпричастност към организирана престъпна група, докато двете други лица, обвинени за участие в нея, са вече осъдени по споразумение.

Вероятно биха могли да се посочат и други слабости в работата на специализираните звена за противодействие на организираната престъпност. И казаното дотук е достатъчно, за да илюстрира следните **два основни извода**: първо, **слабостите в работата на спецзвената не са изолирани** и не касаят единствено дейността на специализираните съд и прокуратура; второ, и тук като основен проблем се очертава **липсата на унифицирани стандарти за правоприлагане и противоречивата съдебна практика**.

С оглед преодоляване на посочените слабости може да се **препоръча**:

1. Да се положат усилия от страна на представителите на държавното обвинение и съдилищата **да се унифицират критериите за очертаване на текстовото и цифрово обвинение в диспозитивите на обвиненията и на обвинителния акт** по различните видове престъпления, подсъдни на Специализирания наказателен съд, с оглед да се ограничат случаите, налагащи прекратяване на съдебните производства по новообразуваните дела и връщането им на прокуратурата;

2. Да се прилагат **еднакви критерии за преценка на процесуалната законосъобразност на обвиненията**, повдигани спрямо обвиняемите лица, в случаите, в които делата се внасят за разглеждане в съда с обвинителен акт и тогава, когато производството приключва със споразумение от досъдебната фаза.

3. Да се предприемат действия по **отстраняване на противоречието** в прилагането на материалния закон в случаите, в които спрямо един или няколко от съпричастните към престъпното сдружение лица делото е приключило със споразумение, а спрямо друго/други лица – с оправдателна присъда в производство по общия ред.

4. Разбира се, наред със слабостите в дейността на специализираните звена, не може да не се отбележи и една **добра практика**, също в процесуален аспект, а именно **срочността на произнасяне**.

Видно от докладите за дейността на СпНС, през 2016 година съдиите в СпНС са приключили 98 % или 6565 броя от разглежданите дела; останали са несвършени 2 % или 142 броя дела. През 2017 година съдиите в СпНС са приключили 97,53 % или 6924 броя от разглежданите дела; останали са несвършени 2,47 % или 175 броя дела[29]. Иначе казано, въпреки недостигът на зали за провеждане на съдебните заседания, организацията на работата на отделните съдии е на добро ниво и те успяват да приключат с разглеждането на делата в разумен срок; не се наблюдава отлагане на дела през прекомерно продължителни периоди от време, както е например в общите съдилища.

Подобна е и срочността на произнасяне в Специализираната прокуратура Според доклада за дейността й в периода 2015 – 2017 г,. налице е трайна

[29] Вж. http://spcc.bg/%d0%b4%d0%be%d0%ba%d0%bb%d0%b0%d0%b4%d0%b8/

тенденция на изключително добра срочност на произнасяне - относителният дял на решаваните в едномесечен срок е в границите 98,6 % - 93,28 %[30]

Иначе казано, въпреки недостигът на зали за провеждане на съдебните заседания, организацията на работата на отделните съдии е на добро ниво и те успяват да приключат с разглеждането на делата в разумен срок; не се наблюдава отлагане на дела през прекомерно продължителни периоди от време, както е например в общите съдилища. Подобна е и срочността на произнасяне в Специализираната прокуратура. Според доклада за дейността ѝ в периода 2015 – 2017 г. налице е трайна тенденция на изключително добра срочност на произнасяне – относителният дял на решаваните в едномесечен срок е в границите 98,6 % - 93,28 %. Това е **тенденция, която все още не се наблюдава в общите прокуратура и съдилища**.

[30] https://www.prb.bg/media/filer_public/d2/89/d2892678-b71c-47e3-9128-586c6b068607/Okonchatelen%20doklad.pdf